

Barns och ungdomars delaktighet vid tillhandahållande av IT-hjälpmedel

En enkätundersökning till hjälpmedelskonsulenter



En rapport från HANDU
på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet,
projekt Bättre tillsammans.
Augusti 2005

Innehållsförteckning

FÖRORD	2
SAMMANFATTNING	3
TEKNISK BESKRIVNING	5
INLEDNING	5
BAKGRUND OCH SYFTE.....	5
URVAL.....	5
METOD	6
FRÅGEFORMULÄR.....	6
FÄLTARBETETS RESULTAT.....	6
RESULTATET AV UNDERSÖKNINGEN	8
A. FRÅGOR OM DIG	8
B. ANSVARFÖRDELNING INOM LANDSTINGET	10
C. VILKA ÄR BARNEN/UNGDOMARNA?	12
D. INSTÄLLNING TILL BARN OCH UNGDOMARS MEDVERKAN	13
E. TILLVÄGAGÅNGSSÄTT/METOD	16
F. FRAMTIDA ARBETSSÄTT	20
G. UTBILDNING & INFORMATION INOM OMRÅDET	22
AVSLUTANDE KOMMENTARER	27
BILAGA 1	28
ENKÄT MED INTRODUKTIONSBRÄV	28
A. FRÅGOR OM DIG	30
B. ANSVARFÖRDELNING INOM DITT LANDSTING	31
C. VILKA ÄR BARNEN/UNGDOMARNA?	31
D. INSTÄLLNING TILL BARN OCH UNGDOMARS MEDVERKAN	33
E. TILLVÄGAGÅNGSSÄTT/METOD	34
F. FRAMTIDA ARBETSSÄTT	36
G. UTBILDNING & INFORMATION INOM OMRÅDET	36
H. ÖVRIGT	37
BILAGA 2	38
RESPONDENTERNAS BEFATTNINGAR, ARBETSUPPGIFTER OCH ANSVARSOMRÅDEN	38

Förord

Utredningsinstitutet HANDU har på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutets projekt *Bättre tillsammans* genomfört en undersökning som gäller hur man inom hjälpmedelsverksamheten hanterar frågan om barns och ungdomars delaktighet vid tillhandahållande av IT-hjälpmedel.

Projektet Bättre tillsammans vill stärka inflytandet inom IT-området för brukare med funktionshinder. Projektet vill bland annat finna former för en förstärkt brukarmedverkan vid utveckling och tillhandahållande av IT-hjälpmedel.

Som en del av arbetet är det viktigt att få kunskap om vilka synsätt som råder och vilka praktiska arbetsformer som tillämpas vid tillhandahållande av IT-hjälpmedel inom ramen för sjukvårdshuvudmännens hjälpmedelsverksamhet.

Mot denna bakgrund uppdrogs åt HANDU att genomföra en enkätundersökning under våren 2005. Den riktades till (barn)hjälpmedelskonsulenter, en personalgrupp som har en viktig roll att spela vid tillhandahållande av hjälpmedel.

Den nu genomförda enkätundersökningen hade ett begränsat syfte. För att få en fullständig bild av berörda personalgruppers syn på barns och ungdomars medverkan i beslut om IT-hjälpmedel och för att förstå hur det praktiska arbetet går till, skulle ytterligare, mer omfattande studier behöva göras. Värdefull information finns exempelvis att hämta från barn- och ungdomshabiliteringarna, dataresurs- och kommunikationscenter samt från syn- och hörcentraler. Vi bedömer det exempelvis särskilt angeläget att inhämta information från förskrivare av IT-hjälpmedel till barn och ungdomar.

Genom den här redovisade undersökningen har viss, värdefull kunskap kunnat identifieras och sammanställas. Det är vår förhoppning att kompletterande resurser ska möjliggöra fortsatt arbete inom området.

Vällingby i augusti 2005

Margita Lundman

Projektledare

Sammanfattning

Hjälpmedelsinstitutets projekt *Bättre tillsammans* har som mål att stärka inflytandet hos brukare med funktionshinder som använder eller skulle vara betjänta av IT-hjälpmedel. Projektet vill bland annat öka brukarnas delaktighet och medverkan i utveckling, design och tillhandahållande av IT-produkter/hjälpmedel.

Som ett led i projektets arbete har Utredningsinstitutet HANDU haft i uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet att kontakta hjälpmedelskonsulenter med en enkät rörande barn och ungdomar. Undersökningen begränsades till att omfatta IT-hjälpmedel som här avser elektroniska hjälpmedel för kommunikation, kognition eller information.

Konsulenterna tillfrågades om sitt arbetssätt och om sina erfarenheter och inställning till barn och ungdomars delaktighet när IT-hjälpmedel skall tillhandahållas. Det bör poängteras att underlaget för rapporten bygger på ett begränsat antal svar vilket gör det svårt att dra långtgående generella slutsatser. Samtidigt ger oss svaren en viktig och intressant bild.

Hjälpmedelskonsulenterna spelar rollen av sammanhållande länk vid tillhandahållande av hjälpmedel. De fungerar bland annat som informatörer till förskrivare av hjälpmedel. Huvudarbetsuppgifterna omfattas generellt av ansvar för att ge stöd, råd, konsultation och stå för hjälp vid utredning/handläggning, utprovning och inträning. I tjänsten har även några konsulenter ansvar för förskrivarutbildningen. De personalkategorier som har rätten att förskriva IT-hjälpmedel till barn och ungdomar som har funktionshinder är i första hand arbetsterapeuter och logopedier.

Ytterligare en av konsulenternas arbetsuppgifter är att hålla sig ajour om hjälpmedelssortimentet, ansvara för att anvisningar finns samt att prioritera produkter som skall finnas i utbudet. Att vara informatör och kunskaps-spridare är en viktig del i hjälpmedelskonsulenternas ansvarsområde.

Rapporten baseras på 19 hjälpmedelskonsulenters svar där 12 olika län är representerade.

Vi kan konstatera att de svarande har en gedigen erfarenhet av att arbeta med barn som har funktionshinder. De flesta har haft kontakt med målgruppen i fem år eller längre. Ser vi till de funktionshindergrupper som de svarande anger är de som oftast får IT-hjälpmedel, visar det sig vara barn och ungdomar med utvecklingsstörning, rörelsehinder, flerfunktionshinder, tal- och språkhinder, andra kognitiva funktionshinder och neuropsykiatriska funktionshinder.

Hos de hjälpmedelskonsulenter som besvarat enkäten finns en tydlig ambition att barn/ungdomar alltid skall deltaga och medverka vid diskussioner om val av sina hjälpmedel. Vissa undantagsfall finns. Det kan till exempel gälla när barnet har koncentrationssvårigheter eller när det

handlar om övervakningssystem för att skydda barnet från att skada sig själv. Grundfilosofin om barnens delaktighet finns klart uttalat även om konsulenterna inte medvetet gör detta med anledning av eller med hänvisning till FN:s barnkonvention. Inte heller har de någon särskilt utarbetad metod eller arbetsätt för att säkra barnens delaktighet.

Enligt de svarande är det barnets behov som är den viktigaste faktorn som styr om barnet skall få ett visst IT-hjälpmedel eller inte. Även hjälpmedelskonsulentens eget kunnande om vad som kan fungera ihop med barnets behov och därtill föräldrarnas önskemål är styrande för om barnet/ungdomen skall erhålla ett visst IT-hjälpmedel eller inte. Barnens egna önskemål uppges sällan tillhöra de viktigaste faktorerna. Cirka hälften av hjälpmedelskonsulenterna upplever dock att de i stor utsträckning har möjlighet att tillgodose barnets eller ungdomens egna önskemål vid val av IT-hjälpmedel.

När barnet är i åldern 1 – 10 år är det vanligaste att arbetsterapeuter eller logopedier inom landstinget i ett samspel med barnets föräldrar initierar idén till att barnet skall få ett visst IT-hjälpmedel. När det gäller ungdomar, i åldern 11 till 18 år, bedöms att även personal från skolan är en part som tar initiativ till att ungdomar med funktionshinder erhåller IT-hjälpmedel. Men i de flesta fallen är det någon från landstinget som tar initiativet och då främst arbetsterapeuter eller logopedier.

Intressant är att hälften av de svarande hjälpmedelskonsulenterna uppger att de skulle vilja arbeta på annat sätt i framtiden än vad de har möjlighet till idag. Enbart tre svarande upplever att arbetsformen, så som den är utformad idag, även är den som de vill arbeta med framöver. Främst efterfrågas mer tid till framtagning, utprovning av ett bredare hjälpmedelssortiment och inläringen för brukaren att använda och finna ”bästa” alternativet för sitt behov.

Om vi ser till de svar som erhållits från enkäten och kopplar det till projektet Bättre tillsammans där syftet är att öka brukarnas delaktighet och medverkan i utveckling och tillhandahållande av IT-produkter/hjälpmedel, kan vi konstatera att hjälpmedelskonsulenter har en generell grundsyn att det är av största vikt att barnet/ungdomen alltid själva medverkar. Men även förbättringsåtgärder efterlyses för att öka kunskapsnivån bland dem som finns i barnets/ungdomens närmiljö. Genom att öka informationen och kunskapen hos så väl föräldrar som hos förskrivare och skolpersonal uppfattas det finnas en potential till att öka brukarens optimala användning av hjälpmedel. Även tiden är en viktig faktor. Genom att erhålla mer tid till kartläggning, analys, utprovning och inläring kan en förbättring ske avseende barnets/ungdomens möjligheter till att vara delaktig i tillhandahållandet av sitt hjälpmedel.

Teknisk beskrivning

Inledning

Utredningsinstitutet HANDU har på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet genomfört denna undersökning med fokus på tillhandahållande av IT-hjälpmedel till barn och ungdomar med funktionshinder. Undersökningen har riktats till barnhjälpmedelskonsulenter och hjälpmedelskonsulenter som arbetar med IT-hjälpmedel. Urvalet till undersökningen begränsades till att omfatta konsulenter som arbetar med barn och ungdomar.

Med IT-hjälpmedel menas här elektroniska hjälpmedel för kommunikation, kognition eller information. IT-hjälpmedel kan utgöras av persondatorer med program och tillbehör men även av andra typer av produkter. Exempel på IT-hjälpmedel är pratapparater, DAISY-spelare, elektroniska påminnelsehjälpmedel, tidshjälpmedel och bildtelefoner.

Det bör poängteras att underlaget för rapporten bygger på ett begränsat antal svar vilket gör det svårt att dra långtgående generella slutsatser. Samtidigt som svaren ger oss en viktig och intressant bild som är värd att ta del av och ses i ett helhetsperspektiv inom det större projektet *Bättre tillsammans*, där denna rapport utgör en del.

Bakgrund och syfte

Projektet Bättre tillsammans arbetar för att stärka inflytandet hos brukare med funktionshinder som använder eller skulle vara betjänta av IT-hjälpmedel. Projektet vill bland annat öka brukarnas delaktighet och medverkan i utveckling och tillhandahållande av IT-produkter/hjälpmedel. Projektets mål är därmed att utveckla kunskap om hur funktionshindrade IT-användares delaktighet kan stärkas och hur synpunkter och önskemål från brukarna kan tydliggöras och tas till vara.

Som ett led i projektets arbete har Utredningsinstitutet HANDU haft i uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet att kontakta barnhjälpmedelskonsulenter med en enkät. Konsulenterna tillfrågades om sitt arbetssätt när det gäller förskrivningar beträffande IT-hjälpmedel och därtill om sina erfarenheter och inställning till barn och ungdomars delaktighet i processen.

Urval

Undersökningen riktade sig till att börja med till 60 barnhjälpmedelskonsulenter i landet. Kontaktadresser till aktuell målgrupp levererades av beställaren till HANDU. Det visade sig dock efter första utskicket att flera av konsulenterna inte har arbetsuppgifter som omfattar IT-hjälpmedel.

I enkäten fanns en instruktion till de barnhjälpmedelskonsulenter som inte arbetar med IT-hjälpmedel för barn och ungdomar. Denne ombads att förmedla namnet på den kollega som ansvarar för att barn erhåller IT-hjälpmedel och därmed skulle vara aktuell för enkäten. Dessa ”ersättningspersoner” visade sig i första hand vara hjälpmedelskonsulenter med ansvar för IT-hjälpmedel.

Metod

Samtliga tillfrågade erhöll en enkät via e-post. Enkäten var gjord i ett interaktivt format, så de svarande kunde returnera sitt svar via e-post.

Frågeformulär

Frågeformuläret utarbetades av HANDU i samråd med Hjälpmedelsinstitutet.

Frågeformulär med introduktionsbrev se bilaga 1.

Fältarbetets resultat

Fältarbetsperioden pågick under april till juli år 2005. Ursprungligen bestod urvalet av 60 barnhjälpmedelskonsulenter som erhöll enkäten. Av dem svarade 31 personer att de inte själva arbetar med IT-hjälpmedel. Från dem erhöles 28 stycken namn till kollegor som ansvarar för IT-hjälpmedel, det vill säga ”ersättningspersoner” som i sin tur fick enkäten.

Följande fältarbetsförlopp följde:

Totalt antal i ursprungliga urvalet	60
Antal svarande som meddelar att de inte arbetar med IT-hjälpmedel	-31
”Ersättningspersoner” som erhållit enkäten	28
Tjänstledig under fältarbetsperioden	-2
Ej relevant person i urvalet, arbetar på HI	-1
Fel e-postadress	-2
Svarar inte alls, fått påminnelse	-27
Avböjt att besvara enkäten, arbetar på Sodexo	-6
Antal enkätsvar för rapporten	19

Totalt har 19 personer besvarat enkäten, vilket betyder att cirka en tredjedel av de utskickade enkäterna besvarades. Det är deras svar som denna rapport bygger på. Det reella antalet svarande konsulenter, 19 stycken, låter oss inte redovisa svaren i procent utan vi ämnar genomgående tala om antal och trender i svaren.

Cirka hälften av de 60 barnhjälpmedelskonsulenterna svarade att de inte arbetar med IT-hjälpmedel. Vi känner inte till i vilken utsträckning de som inte besvarat enkäten arbetar med IT-hjälpmedel. Detta innebär att vi inte med säkerhet kan uttala oss om målgruppens omfattning.

De 19 svarande konsulenterna representerar följande landsting:

1. Gävleborg
2. Halland
3. Jönköping
4. Kalmar
5. Kronoberg
6. Skåne
7. Södermanland
8. Uppland
9. Värmland
10. Västmanland
11. Västra Götaland
12. Örebro

Resultatet av undersökningen

Resultatredovisningen från undersökningen följer frågorna ur enkäten.

Redovisningen sker i antal svaranden med hänsyn till svarsfrekvensen. Det är viktigt att ha i åtanke att svaren inte representerar hjälpmedelskonsulenternas samlade uppfattning i de frågor som ställts. Men i de flesta frågor kan vi tydligt se en gemensam trend bland de svarande. Därför anser vi att materialet väl kan ligga till grund för vidare diskussioner inom området. Dessutom att det kan utgöra en del i det vidare arbetet för att barn och ungdomar med funktionshinder skall få ökad delaktighet och en framträdande roll vid tillhandahållande av IT-hjälpmedel.

A. Frågor om dig

Enkäten inleddes med frågor om de faktiska förhållanden som gäller hjälpmedelskonsulenternas arbetsuppgifter och ansvar.

Fråga 1: Arbetar du med IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

Enkäten berörde enbart de hjälpmedelskonsulenter som har ansvar för IT-hjälpmedel. Rapporten bygger således på de 19 inkomna svaren där konsulentens arbetsuppgifter rör IT-hjälpmedel till barn och ungdomar med funktionshinder.

Dessa 19 har svarat att de arbetar med IT-hjälpmedel, men att de inte själva förskriver hjälpmedlen. Det finns dock tre undantag. Tre av konsulenterna uppger fler svarsalternativ, vilket kan tyda på att de ansvarar för att förskriva vissa IT-hjälpmedel medan de i övrigt inte har förskrivningsansvaret.

De svarande hjälpmedelskonsulenterna arbetar i allmänhet konsultativt gentemot förskrivarna. Enligt de svar som inkommit på enkäten har det visat sig att de som främst förskriver IT-hjälpmedel till barn och ungdomar med funktionshinder är professionerna arbetsterapeuter och logopedier.

Fördelning över inkomna svar:

Arbetsuppgifter	Antal svarande
Ja, jag förskriver själv IT-hjälpmedel	3
Ja, jag har arbetsuppgifter som rör IT-hjälpmedel till barn/ungdomar men förskriver inte själv sådana hjälpmedel	19
Nej, en annan befattningshavare på denna arbetsplats gör det alternativt att alla barn remitteras som behöver IT-hjälpmedel till annat dataresurs- eller kommunikationscenter eller annat resursorgan/enhet	31

Fråga 2: Vilken är din befattning, arbetsuppgifter, ansvarsområden?

De svarande är hjälpmedelskonsulenter och beskriver generellt att deras arbetsuppgifter omfattas av att ansvara för att - ge stöd, råd, konsultation och att stå för hjälp vid utredning/handläggning, utprovning samt inträning.

En grundläggande arbetsuppgift som hjälpmedelskonsulenterna har är att hålla sig ajour med hjälpmedelssortimentet. Konsulenterna skall även göra prioriteringar över vilka produkter som skall finnas i utbudet.

Att vara informatör och kunskapspridare är också en viktig del i hjälpmedelskonsulenternas ansvarsområde. Det handlar om att vara informatör till förskrivare. Men konsulenterna skall även stå för att information sprids till brukare, deras anhöriga och andra i brukarens närmiljö. I tjänsten har även några konsulenter ansvar för förskrivarutbildningen.

Respondenternas svar återfinns i bilaga 2.

Fråga 3: Hur lång erfarenhet har du av kontakter med funktionshindrade barn/ungdomar?

Av de som besvarat enkäten har samtliga arbetat och haft kontakt med barn och ungdomar med funktionshinder under flera år, övervägande i fem år eller längre tid.

Tidsintervaller	Antal svarande
Mindre än 1 år	-
Ca 1-2 år	-
3-4 år	5
5 år eller längre	14
Ej svar	-

Fråga 4: Hur många olika barn/ungdomar kommer till er under ett år?

Endast åtta svaranden har kunnat uppge beräknat antal barn och ungdomar som kommit till dem under ett år. Antingen är det så, som vissa svaranden anger, att det inte finns någon statistik över antalet barn som passerar dem under ett år. Eller så finns möjligheten att den låga svarsfrekvensen för denna fråga beror på att respondenten inte varit beredd eller inte haft möjlighet att söka reda på statistik.

Det kan konstateras att en del registrerar antalet barn, en del antalet besök vilket gör det svårt att jämföra de statistiska uppgifter som anges. Det vi kan konstatera är att bland de svarande finns en spridning och erfarenhet av såväl mindre som större arbetsenheter. Vilket den breda spridning av antalet barn och ungdomar som kommer per år till deras mottagning visar. Vissa konsulenter har angivit att de har cirka 40 besökande barn och ungdomar per år medan andra har uppgivit att de det finns 1400 barn inskrivna under ett år.

Fråga 5: Hur många olika barn/ungdomar, av de som kommer till er under ett år, får någon form av IT-hjälpmedel?

Vi kan konstatera att andelen barn och ungdomar som får någon form av IT-hjälpmedel varierar stort. Vissa mottagningar har en liten procentandel av besökande barn som erhåller IT-hjälpmedel medan andra mottagningar enbart arbetar med att tillhandahålla just IT-hjälpmedel. Anledningen till skillnaderna på de olika mottagningarna får vi inte någon förklaring till eller inblick i igenom denna undersökning. Vi har inte kännedom om barnens behovsbild och konsulenternas rekommendationer. Det vill säga andelen barn och ungdomar som beräknas erhålla IT-hjälpmedel är inte kopplat till om behovet är större än vad som förskrivs. Det vi kan konstatera här är enbart att de som besvarat enkäten har olika hög grad av erfarenhet beträffande rådgivning, information alternativt förskrivning av just IT-hjälpmedel.

B. Ansvarsfördelning inom landstinget

I avsnitt B efterfrågades vilka personalkategorier som har rätt till att förskriva IT-hjälpmedel till barn och ungdomar med funktionshinder.

Fråga 6: Vilken eller vilka personalkategorier inom ert landsting har rätt att förskriva IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

Hjälpmedelskonsulenter är den personalkategori som varit mottagare av enkäten. Av deras svar på frågan framgår att inom landstinget är personalkategorierna arbetsterapeuter och logoped de två professioner

som i flest fall har rätten till att förskriva IT-hjälpmedel till barn och ungdomar med funktionshinder. Kombinationen av dessa två yrkeskategorier anges av 13 svarande.

Yrkesgrupper	Antal svarande
Arbetsterapeuter	18
Logopeder	16
Synpedagoger	2
Audionomer	1
Anpassningslärare	1
Sjukgymnast	1
Specialpedagog	1
Hjälpmedelskonsulent	1
Ej svar	-

HANDU har gjort en uppföljning genom att ringa till hjälpmedelskonsulenter som besvarat enkäten. Syftet var att få kompletterande information om inom vilka enheter arbetsterapeuter och logopeder som förskriver IT-hjälpmedel till barn och ungdomar med funktionshinder arbetar.

Arbetsterapeuter och logopeder som förskriver IT-hjälpmedel återfinns enligt svaren på följande mottagningar:

- Barn och Ungdomshabiliteringen
- Resurscenter
- Primärvården
- Kommunen
- Akutsjukvård
- Öron-, näs- och halsklinik

Det bör också påpekas att personal från syncentralerna respektive hörselvården har en uppgift, liksom specialpedagoger, att tillhandahålla IT-hjälpmedel. Undersökningen omfattar dock inte deras verksamhet.

C. Vilka är barnen/ungdomarna?

I enkätens C-del efterfrågades om hjälpmedelskonsulenterna kunde göra en bedömning om vilka åldersgrupper och vilka funktionshinder som är mest frekventa när det avses förskrivningar av IT-hjälpmiddel.

Fråga 7: Inom vilka åldrar är barnen/ungdomarna som får IT-hjälpmiddel via er?

De flesta åldersgrupper av barn och ungdomar som får IT-hjälpmiddel via hjälpmedelskonsulenten finns representerade på de mottagningar där de arbetar. Endast tre konsulenter uppger att deras arbete gällande IT-hjälpmiddel inte omfattar barn i åldern 1-5 år.

Ålderskategorier	Antal svarande
1-5 år	16
6-10 år	19
11-15 år	19
16-18 år	19
Ej svar	-

Fråga 8: Vilka funktionshinder förekommer oftast hos barn/ungdomar som får IT-hjälpmiddel via er?

Ser vi till de funktionshindergrupper som oftast får IT-hjälpmiddel, anger de svarande att det är barn och ungdomar med utvecklingsstörning, rörelsehinder, flerfunktionshinder, tal- och språkhinder, andra kognitiva funktionshinder och neuropsykiatriska funktionshinder.

Hjälpmedelskonsulterna har även nämnt i fråga 6 ovan att det är främst yrkeskåren arbetsterapeuter och logopedier som förskriver IT-hjälpmiddel till barn och ungdomar med funktionshinder. Det bör också poängteras här att barn och ungdomar med syn- och/eller hörselskador handhas av andra enheter när det gäller IT-hjälpmiddel.

Intressant är att notera att målgruppen barn och ungdomar med läs- och skrivsvårigheter är relativt lågt representerad hos de svarande.

Svaren redovisas i tabell på nästa sida.

Det poängteras av några svaranden att förskrivningen är behovsbaserad och inte diagnosrelaterad, varför samtliga funktionshindergrupper kan förekomma hos dem på mottagningen.

Funktionshinder	Antal svarande
Synskador	3
Hörselskador	1
Dövhet	1
Dövblindhet	2
Tal- och språkhinder	15
Läs- och skrivsvårigheter	8
Rörelsehinder	17
Medicinska funktionshinder (diabetes, allergi, mag/tarm, m.m.)	2
Utvecklingsstörning	18
Andra kognitiva funktionshinder (hjärnskador)	14
Psykiska funktionshinder	4
Neuropsykiatriska funktionshinder (autism, MBD/DAMP, etc.)	11
Flerfunktionshinder (utvecklingsstörning i kombination med andra funktionsnedsättningar)	16
Övriga grupper än ovan:	3
Ej svar	2

D. Inställning till barns och ungdomars medverkan

Avsnitt D rymmer frågor om hjälpmedelskonsulenternas uppfattning om och erfarenhet av barns och ungdomars medverkan och delaktighet vid diskussion om deras hjälpmedel.

Fråga 9: Hur viktigt är det, anser du, att följande själv deltar i diskussionen kring val av olika IT-hjälpmiddel till barn/ungdomar?

Helt uppenbart är att de svarande uppfattar att det är av största vikt att barnen/ungdomarna själva deltar i diskussionerna som förs kring val av olika IT-hjälpmiddel. Däremot råder uppfattningen att det inte är lika viktigt att föräldrar till ungdomar i åldern 16-18 deltar vid diskussionerna.

Skala: Mycket viktigt = 5 och mycket oviktigt = 1.

Vikt av delaktiga	Medelvärde skala 1-5
A. Barn i åldern 1-5 år	4,54
B. Barn i åldern 6-10 år	4,95
C. Ungdomar i åldern 11-15 år	5,00
D. Ungdomar i åldern 16-18 år	5,00
E. Föräldrar till barn i åldern 1-5 år	5,00
F. Föräldrar till barn i åldern 6-10 år	4,93
G. Föräldrar till ungdomar i åldern 11-15 år	4,53
H. Föräldrar till ungdomar i åldern 16-18 år	2,78

Totalt sett har mellan 18 och 19 personer besvarat de olika delfrågorna.

Kontakten med barnet och barnets medverkan har visat sig vara en förutsättning för att uppnå att de hjälpmedel som förskrivs även kommer att användas av barnet. Barnets medverkan är viktig då det genom dialog finns möjlighet för konsulten och/eller förskrivaren att motivera barnet att använda hjälpmedel.¹

Fråga 10: Beskriv situationer då du tycker att barnet/ungdomen alltid bör vara med i diskussioner om val av IT-hjälpmedel, samt orsaken till det.

Inställningen hos samtliga svarande är att barnet eller ungdomen själv alltid skall delta när diskussioner förs avseende hjälpmedel till dem. Detta poängteras starkt av samtliga svarande.

I huvudsak nämns två skäl till att barnen och ungdomarna skall delta vid möten som berör deras hjälpmedel. Dels för att förankra förslagen och motivera barnet/ungdomen till att använda hjälpmedlet. Dels för att hjälpmedelskonsulten skall kunna göra en bättre behovsanalys utifrån barnets/ ungdomens särskilda förutsättningar.

Följande exempel på svar gavs på frågan.

- Jag tycker att barnet/ungdomen alltid skall vara med för att motivera dem till att använda produkterna. Har man inte med dem i diskussionen känner de sig åsidosatta.
- Varje användning är personlig, därför är det viktigt att veta vad patienten har för behov, var hjälpmedlet skall användas, hur mycket etcetera. Vilket funktionshinder patienten allra helst vill få kompenserat. Orsaken till detta är att har man själv fått värderat och formulerat sitt behov hoppas man på att motivationen att

¹ Anna Mårtensson, hösten 2004. Arbetsterapi: Aktivitet, livsstil och välbefinnande; Problematisering kring Kalles datoraktiviteter. Lunds universitet, institutionen för klinisk neurovetenskap, avdelningen för arbetsterapi, magisterkurs 5 poäng.

använda hjälpmedlet blir större. Detta gäller särskilt ungdomar från 10 år och uppåt.

- Brukaren bör alltid vara med för att beskriva/visa sina svårigheter, visa sitt behov. Om brukaren inte är delaktig blir resultatet sannolikt sämre och lösningen inte lika säker utifrån dess behov.

Fråga 11: Beskriv situationer då du inte tycker att barnet/ungdomen bör vara med i diskussioner om val av IT-hjälpmedel, samt orsaken till det.

I de fall, och då poängterat som undantagsfall, då barnet/ungdomen inte bedöms som lämplig att delta i diskussionen är när det exempelvis diskuteras övervakningssystem samt när barnet/ungdomen uppvisar otålighet eller koncentrationssvårigheter. Det kan även vara situationer när föräldrarna inte önskar att barnet skall delta eller att graden av funktionshinder bedöms medföra att processen blir ”jobbig” för barnet/ungdomen. Barnet kan vara känsligt för nya människor och nya situationer. Men även här anges att det i så fall görs för att underlätta hela processen för barnet/ungdomen och att de vid vissa tillfällen i alla fall måste vara delaktiga för att ett fullgott resultat skall uppnås. Nedan ges exempel på svar där det beskrivs situationer då barnet inte självklart skall eller inte alls bör medverka i diskussionen:

- Vid vissa typer av övervakningslarm skall inte brukaren vara med men i alla övriga fall skall brukaren vara med och kunna påverka. Men det är klart att ibland träffar jag datorn och förbereder innan brukaren kommer. För vissa brukaren är det viktigt att inte behöva tröttnas av att prova för mycket och då kan man gemensamt komma fram till vad man tror mest på innan utprovningsen börjar. Brukaren behöver i regel se och prova olika alternativ för att kunna välja bästa alternativet. Ibland har brukaren så begränsad förmåga att man vill spara denne och kan prova ut två storsätt att alternera mellan. Men det är aldrig idé att lämna ut något som inte brukaren vill ha för då finns inte förutsättningarna att det skall bli ett fungerande hjälpmedel.
- Övervakningslarm, Ex brukaren som rymmer eller går upp nattetid tömmer kylskåpet trots allergi och riskerar att skada sig själv. Enda gången brukarna inte skall vara med är när hjälpmedel skall användas för övervakning för att skydda brukaren och vitsen med hjälpmedlet är att brukaren inte är medveten om det.
- När man diskuterar barnets utvecklingsnivå och varför vissa produkter ej passar barnet/ungdomen.
- Vid ren användning i skolan, som skrivhjälpmedel, där barnet är nybörjare är det viktigare att personal runt omkring får säga sitt än att barnet själv får sin vilja fram till varje pris.

- Beroende på graden av utvecklingsstörning.
- Undantag när de inte skall vara med kan gälla yngre barn och vissa äldre barn med stora koncentrationssvårigheter.

E. Tillvägagångssätt/metod

Vem bedöms initiera tanken/idén om IT-hjälpmedel till barnet/ungdomen, vilka påverkansfaktorer är avgörande, vilka är arbetsmetoderna? Dessa frågor ställdes bland annat under avsnitt E.

Fråga 12: Vilken person är det som vanligen initierar idén till att ett barn/ungdom skall få ett visst IT-hjälpmedel...

När barnet är i åldern 1 – 10 år är det enligt de svarande ”någon annan inom landstinget” än hjälpmedelskonsulenterna, som tillsammans med barnets föräldrar vanligen initierar idén till att barnet skall få ett visst IT-hjälpmedel.

Totalt sett har 11 personer valt att fylla i flera olika svarsalternativ på frågan. Detta kan ha sin förklaring i att initiativet tas i samspel mellan föräldrar och en part från landstinget. Ett förtydligande har gjorts av några svarande beträffande vilken/vilka ”annan inom landstinget” utgör. Främst är det arbetsterapeuter, logopedier eller förskrivare som tar initiativet till idén tillsammans med föräldrarna, om att barnet skall erhålla ett visst IT-hjälpmedel.

Om barnet är 1-10 år	Antal svarande
Vanligtvis barnet/ungdomen själv	-
Vanligtvis barnets föräldrar	7
Vanligtvis jag själv	2
Personal knuten till skola	2
Någon annan inom landstinget	8
Någon annan än ovanstående	-
Kan inte ta ställning till det	5
Ej svar	-

När det gäller ungdomar i åldern 11 till 18 år bedöms även personal från skolan vara en part som tar initiativ till att ungdomar med funktionshinder skall erhålla IT-hjälpmedel. Men i de flesta fall är det någon från landstinget som tar initiativ, och då främst arbetsterapeuter eller logopedier.

Om ungdomen är 11-18 år	Antal svarande
Vanligtvis barnet/ungdomen själv	3
Vanligtvis barnets föräldrar	8
Vanligtvis jag själv	2
Personal knuten till skola	8
Någon annan inom landstinget	14
Någon annan än ovanstående	-
Kan inte ta ställning till det	5
Ej svar	-

Det är intressant att notera i svaren att barnen eller främst ungdomarna själva bedöms ta initiativ eller komma med önskemål om att erhålla IT-hjälpmedel i mycket liten omfattning.

Fråga 13: Hur mycket påverkar, generellt sett, föräldrarnas önskemål, besluten om IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

De svarande bedömer att föräldrarnas önskemål om att barnet eller ungdomen skall erhålla IT-hjälpmedel generellt beaktas i mycket eller ganska stor utsträckning.

	Antal svarande
Mycket stor utsträckning	4
Ganska stor utsträckning	9
Varken stor eller liten	5
Ganska liten utsträckning	-
Mycket liten utsträckning	-
Kan inte ta ställning till det	-
Ej svar	1

Fråga 14: Vilka är oftast de tre mest avgörande faktorerna för om barnet/ungdomen får ett visst IT-hjälpmedel eller inte?

De svarande ombads att ange de tre mest avgörande faktorerna för om barnet/ungdomen får ett visst IT-hjälpmedel eller inte. Totalt sett valde fyra personer att ge fler svar än så och tre personer valde att inte besvara frågan alls.

Enligt de svarande är det generellt barnets behov som är den viktigaste faktorn som styr om han/hon skall erhålla ett visst IT-hjälpmedel eller inte. Även den svarandes eget kunnande om vad som kan fungera ihop med barnets behov och därtill föräldrarnas önskemål är styrande för om barnet/ungdomen skall erhålla ett visst IT-hjälpmedel eller inte.

Det är värt att notera att endast tre svarande har placerat barnets egna önskemål som en av tre avgörande faktorer, för om barnet/ungdomen skall få ett visst IT-hjälpmedel eller inte.

Avgörande faktorer	Antal svarande
Barnets egna önskemål	3
Barnets behov	16
Föräldrarnas önskemål	8
Skolans önskemål	2
Mitt kunnande om vad som kan fungera ihop med barnet	12
Den budget som jag har att rätta mig efter	1
Att det finns passande IT-hjälpmedel i vårt sortiment	4
Min kunskap om vilka IT-hjälpmedel som finns på marknaden	3
Andra faktorer; vilka?	6
Ej svar	1

Enligt respondenternas svar finns även andra styrande faktorer:

- Behandlande arbetsterapeuts kunskap om barnets behov.
- Handboken som talar om vad/vilka funktionshinder man får kompensera med hjälpmedel. Vi har skriv- och samtalshjälpmedel, och i viss mån tidshjälpmedel som s.k. IT-hjälpmedel.
- Ordinatörens kunskap om vad som kan fungera ihop med barnet/ungdomen.
- Regelverk. (Två svarande angav regelverk som annan avgörande faktor).

Fråga 15: Använder du särskilt utarbetade metoder/arbetssätt för att säkerställa att barnen/ungdomarna är delaktiga vid val av IT-hjälpmedel?

Uppenbart är att det inte finns någon särskilt utarbetad metod eller arbetssätt för hjälpmedelskonsulenterna att säkerställa barn och ungdomars delaktighet vid val av IT-hjälpmedel. Det vi kan ha i åtanke är att de svarande tidigare i enkäten har angivit att deras grundsyn är att barnet generellt sett alltid skall vara delaktig och delta i diskussioner när det gäller val av IT-hjälpmedel. En svarande påpekar att ansvaret för att barnet eller ungdomen skall medverka ligger på ordnatören som utreder behovet innan utprovningen äger rum.

	Antal svarande
Nej	17
Ja	1
Ej svar	1

Fråga 16: I vilken utsträckning styr er budget förskrivningen av olika IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

I vad mån den ställda budgeten styr förskrivning av olika IT-hjälpmedel till barn och ungdomar uppfattas mycket olika av de svarande. Nästan lika många har uttryckt att den ställda budgeten påverkar och styr i liten utsträckning, som de som uppfattar att budgeten styr i stor utsträckning eller att budgeten varken är styrande i stor eller liten utsträckning när det gäller förskrivningar av IT-hjälpmedel.

	Antal svarande
Mycket stor utsträckning	1
Ganska stor utsträckning	3
Varken stor eller liten	4
Ganska liten utsträckning	4
Mycket liten utsträckning	3
Kan inte ta ställning till det	3
Ej svar	1

Fråga 17: Generellt sett; I vilken utsträckning anser du att du har möjlighet att tillgodose barnens/ungdomarnas egna önskemål om att få olika IT-hjälpmedel?

Drygt hälften av hjälpmedelskonsulenterna, 12 stycken, har uppfattningen att de har möjlighet att tillgodose barnets eller ungdomens egna önskemål i åtminstone ganska stor utsträckning. Endast fyra konsulenter har uppfattningen att de har möjlighet att ta hänsyn till brukarens behov i liten utsträckning.

	Antal svarande
Mycket stor utsträckning	2
Ganska stor utsträckning	10
Varken stor eller liten	-
Ganska liten utsträckning	3
Mycket liten utsträckning	1
Kan inte ta ställning till det	2
Ej svar	1

Fråga 18: I vilken utsträckning påverkar Barnkonventionen medvetet ert arbetssätt?

Enligt FN:s Barnkonvention skall barn beredas möjlighet att uttrycka sin åsikt i alla frågor som rör dem.

På den konkreta frågan om FN:s barnkonvention medvetet påverkar hjälpmedelskonsulenternas arbetssätt har hälften av de som har en uppfattning svarat att konventionen varken påverkar deras arbetssätt i stor eller liten utsträckning.

Ser vi tillbaka till de tidigare redovisade svaren på frågorna i enkäten kan vi se att de svarande i sin grundsyn i sitt arbete beaktar barnens rätt att medverka. Men tydligen påverkar inte Barnkonventionen medvetet hjälpmedelskonsulenternas arbetssätt. Enbart fyra svarande har uttryckt att deras arbetssätt medvetet påverkats av konventionen.

	Antal svarande
Mycket stor utsträckning	1
Stor utsträckning	3
Varken stor eller liten	10
Liten utsträckning	2
Mycket liten utsträckning	2
Känner inte till den	-
Ej svar	1

F. Framtida arbetssätt

I enkätens avsnitt F tillfrågades hjälpmedelskonsulenterna om deras tankar och idéer om framtida arbetssätt och eventuella förbättringsåtgärder som skulle kunna vara aktuellt för att öka barnens och ungdomarnas medverkan vid tillhandahållandet av IT-hjälpmiddel.

Fråga 19: Hur skulle du vilja arbeta vid tillhandahållande av IT-hjälpmiddel till barn/ungdomar?

Intressant är att en övervägande majoritet av de svarande uppger att de skulle vilja arbeta på annat sätt i framtiden än vad de har möjlighet till idag. Enbart tre svarande upplever att arbetsformen, så som den är utformad idag, är den som de vill fortsätta arbeta med framöver.

	Antal svarande
Som jag arbetar idag	3
Kan inte ta ställning till det	4
Jag skulle vilja arbeta på annat sätt än vad jag gör idag. Jag vill arbeta så här:	11
Ej svar	1

De svarande har konkreta synpunkter på hur de uppfattar att de skulle önska arbeta i framtiden vid tillhandahållandet av IT-hjälpmiddel till barn och ungdomar med funktionshinder. Framst efterfrågas mer tid, en klarare struktur och större resurser. Det vill säga mer tid till att lägga på framtagning, utprovning av ett bredare sortiment hjälpmedel och

inlärnigen för brukaren att använda och finna ”bästa” alternativet för sitt behov. Vidare en högre grad av struktur gällande den organisatoriska samordningen av kompetens av dem som arbetar med hjälpmedel. Exempel på svar som har givits från de svarande:

- För mig är ofta dilemmat att barnet inte vill ta mot ett hjälpmedel. För mig gäller det då att vara lyhörd och vänta in, tills barnet känner att fördelarna med att ta mot ett hjälpmedel överväger nackdelarna. Klart att man måste introducera hjälpmedlet så positivt som möjligt och låta barnet bestämma så mycket som möjligt.
- Mer arbetstid så man hinner få fram ett bra sortiment samt utarbeta bra utprovningssituationer.
- Jag skulle vilja ha mycket större resurser att kunna lära barnet att använda sitt hjälpmedel på ett bra sätt. Som det är nu tillhandahåller hjälpmedelscentralen ett hjälpmedel till ordnatören, sedan lämnar vi allt arbete till dem med mycket varierande resultat. Kunskapsnivån hos ordnatörerna är oftast låg.
- Mer strukturerat, ha mer tid, mer möjligheter.
- Hade önskat att resurser fanns som gjorde det möjligt att göra utprovning i flera steg: bedöma svårigheter, diskutera lösningar, prova olika alternativ, utvärdera osv. Idag finns i stort sett tid för endast en träff, ibland två, för att göra alla dessa steg.
- Med fler arbetsterapeuter inom barnhabiliteringen så att arbetet kan bli mer lokalt förankrat.
- Att vi inom habiliteringen hade större möjligheter att låta barnet prova olika alternativ innan man gör en förskrivning/anmäler för utprovning av hjälpmedel.
- Ha mer tid till varje uppdrag.
- Skulle vilja att man samlade all kompetens under en enhet, ett kommunikationscenter i länet.

Fråga 20: Vilka förbättringar skulle kunna göras för att öka barnens/ungdomarnas medverkan vid tillhandahållande av IT-hjälpmedel?

De förbättringsåtgärder som efterlyses är främst en ökad kunskapsnivå bland dem som finns i barnets/ungdomens närmiljö. Genom att öka informationen och därmed kunskapen hos såväl föräldrar som hos förskrivare och skolpersonal ökar potentialen för brukarens optimala användning av hjälpmedel. Även tiden är en viktig faktor. Genom att erhålla mer tid till kartläggning, analys, utprovning och inläring kan en

förbättring ske avseende barnets/ungdomens möjligheter till att vara delaktig i tillhandahållandet av sitt hjälpmedel.

Följande åtgärdsområden diskuterades av de svarande:

- Föräldrarna har en viktig funktion. Ofta repeterar barnet föräldrarnas inställning när de är små. När de blir äldre kan jag ibland tro att barnet inte vill ha ett funktionshinder och att barnet förknippar hjälpmedel med funktionhindret så de inte vill ha hjälpmedel heller.
- Framför allt behövs kunskapen hos de personer som finns runt brukaren öka för att hjälpmedlet ska användas optimalt och främja en utveckling.
- Jag tycker att de får säga vad de behöver. Ibland är kunskapen större hos ungdomarna än hos ordinatorerna.
- Det behövs större kunskap hos förskrivare och kostnadsansvariga.
- Mer tid hos alla inblandade: förskrivare, föräldrar, skolpersonal, hjälpmedelskonsulent m fl för att stötta brukaren i alla skeden. Metod för att säkerställa brukarens medverkan.
- Bättre kartläggning genom tydligare analys av miljön som hjälpmedlet ska användas i. Barnhabiliteringen i länet har för få arbetsterapeuter och logopedier i sina distrikts team.
- Om de fick större möjlighet att prova olika alternativ under en tid så skulle de kunna vara mer delaktiga vid det slutliga valet.
- Ökat teamarbete och mer tid till varje uppdrag.
- Att behovet skall styra.

G. Utbildning & information inom området

Hur information sprids om vilka IT-hjälpmiddel som finns och om det finns eventuella förbättringsåtgärder att göra avseende informationen efterfrågades bland annat i enkätens avsnitt G.

Fråga 21: Har du erbjudits vidareutbildning när det gäller frågor om bemötande av barn/ungdomar av din arbetsgivare?

Fyra av de svarande har erhållit någon form av vidareutbildning avseende bemötande av barn och ungdomar. Den vidareutbildningen har tillhandahållits under de närmaste åren, 2002 – 2005. Över hälften av hjälpmedelskonsulenterna har inte erhållit någon vidareutbildning.

Erhållit vidareutbildning	Antal svarande
Nej	13
Ja → Vilket år fick du senast sådan utbildning?	4
Ej svar	2

Fråga 22: Från vilka källor, via vilka vägar, får barnen/ungdomarna och deras familjer information om vilka IT-produkter som finns tillgängliga?

Förskrivare/ordinatörer, habiliteringspersonal och hjälpmedelskonsulenter är kategorier som i stor utsträckning är de som informerar om utbudet av IT-hjälpmiddel. Det anordnas konferenser, informationsdagar, mässor och utställningar där berörda har möjlighet att inhämta information. Via Internet finns även stora möjligheter för föräldrar och barn/ungdomar att själva söka och finna information och att inhämta kunskap. Möjliga vägar att få information om IT-hjälpmiddel bedöms även till viss del kunna vara handikappföreningar, via lärare, övrig skolpersonal, andra föräldrar och barnens/ungdomarnas kompisar.

Fråga 23: Behövs några förbättringar göras av informationsvägarna om IT-hjälpmiddel för att öka barnens/ungdomarnas och deras familjers möjlighet till att informera sig själva?

Den övervägande uppfattningen hos hjälpmedelskonsulenter är att informationsvägarna som finns om IT-hjälpmiddel är otillräckliga.

Informationsvägar tillräcklig/otillräcklig	Antal svarande
De informationsvägar som finns är tillräckliga	2
De informationsvägar som finns är otillräckliga	14
Vet inte	1
Ej svar	2

De förbättringar som skulle behöva göras för att informationsvägarna om IT-hjälpmiddel skulle öka barnens/ungdomarnas och deras familjers möjlighet till att informera sig själva, tycks enligt de svarande vara; Dels tillgängligheten till informationen via Internet. Dels en ökad kunskap och/eller medvetande hos dem som har direkt brukarkontakt.

Synpunkter från de svarande hjälpmedelskonsulenterna:

- Nätet är en allt viktigare informationkälla för både barnen/ungdomarna och deras föräldrar.

- Möjlighet att se ett större utbud och att eventuellt kunna testa enkla lösningar utan att så mycket resurser från BUH (Barn- och ungdomshabiliteringen) och barnhjälpmedelscentralen måste in.
- Välupplysta förskrivare som uppmärksammar problemen är en god start.
- Utbilda förskrivare.
- Personal inom barnhabiliteringen skulle vara mer lyhörda för dessa problem.
- Information från habiliteringen som är individspecifik.
- Bland annat bör landstingets verksamhet göras tillgängligare på nätet. Större tillgång till SIT (Specialpedagogiska institutet).

Fråga 24: När ett barn fått ett IT-hjälpmedel; Görs det någon automatisk uppföljning av funktion och användande?

Hjälpmedelskonsulenterna poängterar att uppföljningsansvaret ligger på förskrivaren/ordinatören. Ordinatören ansvarar för varje hjälpmedel som hon/han ordinerar. I vissa fall sker dock uppföljning tillsammans med ordinator och hjälpmedelskonsulent. Det förekommer också att hjälpmedelskonsulenterna genomför övergripande uppföljningar.

Cirka hälften uppger att det inte görs automatiska uppföljningar av funktion och användandet. Om svaret står för att hjälpmedelskonsulenten inte genomför uppföljningar utan förskrivaren har ansvaret för dessa är svårt att avgöra.

Eventuell uppföljning	Antal svarande
Nej, vi följer inte automatiskt upp hur det går	8
Nej, ingen uppföljning, de brukar själva ringa om det är något problem	2
Ja, vi brukar ringa upp och fråga hur det går	-
Ja, vi brukar skicka ett brev/enkät och fråga hur det går	-
Ja, vi antecknar vad de säger när de själva tar kontakt med oss	-
Ja, vi gör uppföljning på detta sätt:	8
Ej svar	1

Några exempel ges nedan på svar som hjälpmedelskonsulenterna har givit:

- Ordinatören har skyldighet att följa upp, då meddelar de mig, ibland gör vi gemensam uppföljning, beroende på ordinatörens kunskap och hjälpmedlets omfattning/svårighetsgrad.
- Uppföljningsansvaret ligger helt på förskrivaren.

- Förskrivaren (som oftast är en arbetsterapeut inom barnhabiliteringen) gör en uppföljning efter att hjälpmedlet använts en tid.
- Bokar uppföljningstid vid utprovningstillfället.
- Uppföljning sker på olika sätt. Besök och telefonsamtal.
- Remitterande enhet följer upp.

Fråga 25: Är det något som du tycker är viktigt att tillägga om tillhandahållande av IT-hjälpmiddel till barn och ungdomar, som vi glömt att fråga om?

De svarande har bidragit med följande kommentarer som komplement till det som efterfrågats i enkäten:

Uppföljningen

- Brukaren och anhöriga har också ett ansvar. Jag tycker att vi inom hjälpmedelsverksamheten ofta är dåliga på att följa upp men brukarna har samtidigt ett ansvar att kontakta om hjälpmedlet inte fungerar tillfredsställande. För mig som konsulent är det viktigt att följa upp för att få överblick över hur det blev i lite större perspektiv. Den enskilde datorn har uppföljningsansvar för sin enskilde brukare. Jag lär mig på uppföljningar och behöver detta för att få feedback på mitt arbetssätt.
- Jag tycker inte att ni har intresserat er för den fortsatta hjälpen som användaren behöver. Användningen stöter ofta på patrull om det inte finns en toppen-engagerad förälder, assistent eller lärare runt omkring personen. Förskrivarna kan eller hinner inte med ett så stort engagemang som ett samtalshjälpmiddel kräver för att bli använt. Många av IT-hjälpmidlen kräver god datavana och i den ovannämnda personkretsen varierar den oerhört. Tillhandahållandet är en liten del i hela processen och många gånger den minst komplicerade.

Ansvarsfördelning

- Vi har problem med gränsdragningen mellan landstingets ansvar för personliga hjälpmedel och skolornas ansvar för pedagogisk utrustning. Det skulle därför vara bra om man kunde förtydliga skolornas pedagogiska ansvar. Särskilt tycker jag det gäller särskolan. Många barn har stor nytta av datorn som ett pedagogiskt hjälpmedel men har inte kommit så långt i sin kommunikationsutveckling att en dator fyller ett kommunikationsbehov.
- Var betalningsansvaret ligger. I vårt län är pengarna utlagda på verksamheterna, t.ex. Barn- och ungdomshabiliteringen och Hjälpmedelscentralen är en kunskapsresurs. Det är förskrivaren som bedömer behovet ur sin professions synvinkel i samverkan

med övriga personer som finns runt barnet och vi försöker tillsammans finna en rimlig lösning på problemet. Det är mycket som måste klaffa för att ett IT-hjälpmedel ska bli en hjälp, inte minst att omgivningen fungerar och det ställer krav på att t.ex. skolpersonal får tid och utbildning.

- Lika regelverk och avgifter i hela landet.

Avslutande kommentarer

Av de svar som inkommit från hjälpmedelskonsulenter kan det konstateras att barnens och ungdomarnas medverkan vid diskussion om deras hjälpmedel ses som självklar. Dels för att bättre kunna prova ut hjälpmedel som svarar mot barnens behov, dels för att kunna motivera barnet att använda hjälpmedlen. Enligt de svarande är det barnets behov som är den viktigaste faktorn som styr om barnet skall få ett visst IT-hjälpmiddel eller inte.

Det är däremot värt att notera att barnens och ungdomarnas deltagande inte säkerställs genom någon systematisk arbetsmetod.

Barnens egna önskemål uppges sällan vara startpunkten då ett hjälpmedelsärende initieras. Cirka hälften av hjälpmedelskonsulenterna upplever dock att de i stor utsträckning har möjlighet att tillgodose barnets eller ungdomens egna önskemål vid val av IT-hjälpmiddel.

Förskrivare/ordinatörer, habiliteringspersonal och hjälpmedelskonsulenter är de kategorier som i huvudsak informerar om utbudet av IT-hjälpmiddel. Det anordnas konferenser, informationsdagar, mässor och utställningar där berörda har möjlighet att inhämta information. Via Internet finns även stora möjligheter för föräldrar och barn/ungdomar att själva söka och finna information och att inhämta kunskap. Det framkommer dock i svaren att informationsvägarna om IT-hjälpmiddel i viss mån upplevs vara otillfredsställande.

Värt att poängtera är att påfallande många av de svarande hjälpmedelskonsulenterna önskar ett annat arbetssätt när det gäller att tillhandahålla hjälpmedel till barn och ungdomar. Det som efterfrågas är mer tid, mer resurser och ökad kompetens.

BILAGA 1

Enkät med introduktionsbrev

E-postbrevet som följer enkäten:

Bästa/bäste!

Vi på HANDU har fått i uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet (HI), Projekt Bättre tillsammans, www.hi.se/tillsammans, att ställa några frågor till dig om barn och ungdomars delaktighet i val av IT-hjälpmedel. Vi har fått ditt namn ifrån HI.

Bifogat detta e-postmeddelande finns en Word-fil med enkäten. Öppna enkätfilen, gör dina svar i de gula kryssfälten eller på de gula skrivraderna. När du svarat klart; spara filen under ett annat namn och bifoga den i ett e-postmeddelande till avsändaren på HANDU.

Ditt svar blir anonymt i redovisningen, dvs. det kommer aldrig att framgå vem som givit de olika svaren. När sammanställningen av svaren är klar, kommer du som svarat att få ett exemplar tillsänt dig till denna e-postadress.

Vi vill helst att du svarar inom 10 dagar.

Om du inte får filen att fungera, eller skulle föredra att besvara enkäten via post; kontakta Elisabeth på HANDU 08-505 80 573, elisabeth@handu.se, så kan vi ordna det.

Om du har några frågor om undersökningen, kontakta Elisabeth eller projektledaren Cecilia Ranemo på telefon 08-505 80 572, cera@handu.se. Ansvarig på Hjälpmedelsinstitutet är Margita Lundman.

Tack på förhand!

Bästa hälsningar
Utredningsinstitutet HANDU AB

Cecilia Ranemo

Projektledare

OBS! Nytt telefonnummer

Telefon direkt: 08-505 80 572, vx. 08-505 80 570

Telefax: 08-650 64 15

Besök: Alströmergatan 39, 2 tr , Kungsholmen

Postadress: Box 12851, 112 98 Stockholm

www.handu.se

Barns och ungdomars delaktighet vid beslut om IT-hjälpmedel

- till barnhjälpmedelskonsulenter
 - från Utredningsinstitutet HANDU
 - på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet
-

Information till dig som svarar: Samtliga frågor i den här enkäten berör **endast IT-hjälpmedel** till barn och ungdomar. Med IT-hjälpmedel menar vi elektroniska hjälpmedel för kommunikation, kognition eller information. IT-hjälpmedel kan utgöras av persondatorer med program samt dessas tillbehör men även andra typer av produkter. Exempel på IT-hjälpmedel är pratapparater, DAISY-spelare, elektroniska påminneshjälpmedel, tidshjälpmedel och bildtelefoner.

Gör så här: De gula fälten går antingen att kryssa i med musen eller skriva text i via tangentbordet. **Glöm inte att spara enkätfilen under ett nytt namn**, innan du bifogar den i ett e-postmeddelande till HANDU. **Tack på förhand!**

A. Frågor om dig

Fråga 1: Arbetar du med IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

- 1 Ja, jag förskriver själv IT-hjälpmedel
- 2 Ja, jag har arbetsuppgifter som rör IT-hjälpmedel till barn/ungdomar men förskriver inte själv sådana hjälpmedel
- 3 Nej, en annan befattningshavare på denna arbetsplats gör det, nämligen:
- 4 Nej, vi remitterar alla barn som behöver IT-hjälpmedel till annat dataresurs- eller kommunikationscenter eller annat resursorgan/enhet, nämligen:

Fråga 2: Vilken är din befattning, arbetsuppgifter, ansvarsområden?

Om du själv inte arbetar med IT-hjälpmedel till barn, enligt fråga 1 och 2, behöver du inte besvara resten av frågorna. TACK för att du sänder in enkäten med ditt svar!

Fråga 3: Hur lång erfarenhet har du av kontakter med funktionshindrade barn/ungdomar?

- Mindre än 1 år
- Ca 1-2 år
- 3-4 år
- 5 år eller längre

Fråga 4: Hur många olika barn/ungdomar kommer till er under ett år?

Det kommer ca _____ barn/ungdomar per år

Fråga 5: Hur många olika barn/ungdomar, av de som kommer till er under ett år, får någon form av IT-hjälpmedel?

Ca _____ barn/ungdomar får IT-hjälpmedel.

B. Ansvarsfördelning inom ditt landsting

Fråga 6: Vilken eller vilka personalkategorier inom ert landsting har rätt att förskriva IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

C. Vilka är barnen/ungdomarna?

Fråga 7: Inom vilka åldrar är barnen/ungdomarna som får IT-hjälpmedel via er?

Flera svar kan ges!

- 1 1-5 år
- 2 6-10 år
- 3 11-15 år
- 4 16-18 år

Fråga 8: Vilka funktionshinder förekommer oftast hos barn/ungdomar som får IT-hjälpmiddel via er?

Flera svar kan ges!

- 1 Synskador
- 2 Hörselskador
- 3 Dövhet
- 4 Dövblindhet
- 5 Tal- och språkhinder
- 6 Läs- och skrivsvårigheter
- 7 Rörelsehinder
- 8 Medicinska funktionshinder (diabetes, allergi, mag/tarm, m.m.)
- 9 Utvecklingsstörning
- 10 Andra kognitiva funktionshinder (hjärnskador)
- 11 Psykiska funktionshinder
- 12 Neuropsykiatriska funktionshinder (autism, MBD/DAMP, etc.)
- 13 Flerfunktionshinder (utvecklingsstörning i kombination med andra funktionsnedsättningar)
- 14 Övriga grupper än ovan:

D. Inställning till barns och ungdomars medverkan

Fråga 9: Hur viktigt är det, anser du, att följande själv deltar i diskussionen kring val av olika IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Varken viktigt eller oviktigt	Ganska oviktigt	Mycket oviktigt	Kan inte ta ställning till det
A. Barn i åldern 1-5 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>
B. Barn i åldern 6-10 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>
C. Ungdomar i åldern 11-15 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>
D. Ungdomar i åldern 16-18 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>
E. Föräldrar till barn i åldern 1-5 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>
F. Föräldrar till barn i åldern 6-10 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>
G. Föräldrar till ungdomar i åldern 11-15 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>
H. Föräldrar till ungdomar i åldern 16-18 år	5 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/>	2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/>	0 <input type="checkbox"/>

Fråga 10: Beskriv situationer då du tycker att barnet/ungdomen alltid bör vara med i diskussioner om val av IT-hjälpmedel, samt orsaken till det.

Fråga 11: Beskriv situationer då du inte tycker att barnet/ungdomen bör vara med i diskussioner om val av IT-hjälpmedel, samt orsaken till det.

E. Tillvägagångssätt/ metod

Fråga 12: Vilken person är det som vanligen initierar idén till att ett barn/ungdom skall få ett visst IT-hjälpmedel...

... om barnet är 1-10 år?

- 1 Vanligtvis barnet/ungdomen själv
- 2 Vanligtvis barnets föräldrar
- 3 Vanligtvis jag själv
- 4 Personal knuten till skola
- 5 Någon annan inom landstinget, vem?
- 6 Någon annan än ovanstående, vem?
- 7 Kan inte ta ställning till det

...om barnet är 11-18 år?

- 1 Vanligtvis barnet/ungdomen själv
- 2 Vanligtvis barnets föräldrar
- 3 Vanligtvis jag själv
- 4 Personal knuten till skola
- 5 Någon annan inom landstinget, vem?
- 6 Någon annan än ovanstående, vem?
- 7 Kan inte ta ställning till det

Fråga 13: Hur mycket påverkar, generellt sett, föräldrarnas önskemål, besluten om IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

- 1 Mycket stor utsträckning
- 2 Ganska stor utsträckning
- 3 Varken stor eller liten
- 4 Ganska liten utsträckning
- 5 Mycket liten utsträckning
- 6 Kan inte ta ställning till det

Fråga 26: Vilka är oftast de tre mest avgörande faktorerna för om barnet/ungdomen får ett visst IT-hjälpmedel eller inte?

Flera svar kan ges!

- 0 Barnets egna önskemål
- 1 Barnets behov
- 2 Föräldrarnas önskemål
- 3 Skolans önskemål
- 4 Mitt kunnande om vad som kan fungera ihop med barnet
- 5 Den budget som jag har att rätta mig efter
- 6 Att det finns passande IT-hjälpmedel i vårt sortiment
- 7 Min kunskap om vilka IT-hjälpmedel som finns på marknaden
- 8 Andra faktorer; vilka?
- 9 Kan inte ta ställning till det

Fråga 15: Använder du särskilt utarbetade metoder/arbetssätt för att säkerställa att barnen/ungdomarna är delaktiga vid val av IT-hjälpmedel?

- 1 Nej
2 Ja, vänligen beskriv metoden

Fråga 16: I vilken utsträckning styr er budget förskrivningen av olika IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

- 1 Mycket stor utsträckning
2 Ganska stor utsträckning
3 Varken stor eller liten
4 Ganska liten utsträckning
5 Mycket liten utsträckning
6 Kan inte ta ställning till det

Fråga 17: Generellt sett; I vilken utsträckning anser du att du har möjlighet att tillgodose barnens/ungdomarnas egna önskemål om att få olika IT-hjälpmedel?

- 1 Mycket stor utsträckning
2 Ganska stor utsträckning
3 Varken stor eller liten
4 Ganska liten utsträckning
5 Mycket liten utsträckning
6 Kan inte ta ställning till det

Enligt FN:s Barnkonvention skall barn beredas möjlighet att uttrycka sin åsikt i alla frågor som rör dem.

Fråga 18: I vilken utsträckning påverkar Barnkonventionen medvetet ert arbetssätt?

- 1 Mycket stor utsträckning
2 Stor utsträckning
3 Varken stor eller liten
4 Liten utsträckning
5 Mycket liten utsträckning
6 Känner inte till den

F. Framtida arbetssätt

Fråga 19: Hur skulle du vilja arbeta vid tillhandahållande av IT-hjälpmedel till barn/ungdomar?

- 1 Som jag arbetar idag
- 2 Kan inte ta ställning till det
- 3 Jag skulle vilja arbeta på annat sätt än vad jag gör idag. Jag vill arbeta så här:

Fråga 20: Vilka förbättringar skulle kunna göras för att öka barnens/ungdomarnas medverkan vid tillhandahållande av IT-hjälpmedel?

- 6 Kan inte ta ställning till det

G. Utbildning & information inom området

Fråga 21: Har du erbjudits vidareutbildning när det gäller frågor om bemötande av barn/ungdomar av din arbetsgivare?

- 1 Nej
- 2 Ja → Vilket år fick du senast sådan utbildning?

Fråga 22: Från vilka källor, via vilka vägar, får barnen/ungdomarna och deras familjer information om vilka IT-produkter som finns tillgängliga?

Fråga 23: Behövs några förbättringar göras av informationsvägarna om IT-hjälpmedel för att öka barnens/ungdomarnas och deras familjers möjlighet till att informera sig själva?

- 1 De informationsvägar som finns är tillräckliga
- 2 De informationsvägar som finns är otillräckliga, detta skulle behöva göras:
- 3 Vet inte

Fråga 24: När ett barn fått ett IT-hjälpmedel; Görs det någon automatisk uppföljning av funktion och användande?

- 1 Nej, vi följer inte automatiskt upp hur det går
2 Nej, ingen uppföljning, de brukar själva ringa om det är något problem
- 3 Ja, vi brukar ringa upp och fråga hur det går
4 Ja, vi brukar skicka ett brev/enkät och fråga hur det går
5 Ja, vi antecknar vad de säger när de själva tar kontakt med oss
6 Ja, vi gör uppföljning på detta sätt:

H. Övrigt

Fråga 25: Är det något som du tycker är viktigt att tillägga om tillhandahållande av IT-hjälpmedel till barn och ungdomar, som vi glömt att fråga om?

Tack för din medverkan!

Spara filen under ett annat filnamn och bifoga den i ett e-postmeddelande till avsändaren.

Respondenternas befattningar, arbets- uppgifter och ansvars- områden

Nedan återges samtliga svar på enkätens öppna fråga nr 2 om arbetsuppgifter och ansvar.

Fråga 2: Vilken är din befattning, arbetsuppgifter, ansvarsområden?

- Jag är hjälpmedelskonsulent och ger stöd, råd och praktisk hjälp vid utredning, utprovning och inträning och uppföljning av dessa hjälpmedel till ordinatorer (arbetsterapeuter och logopedier). Jag har produktansvar och skall hålla mig ajour med befintligt sortiment. Jag samarbetar närmast med IT-tekniker som har samma hjälpmedelsområde som jag. Jag samarbetar med övriga kommunikationskonsulenter i regionen, vi diskuterar enskilda ärenden, lösningar och tolkar regelverket i förhållande till brukarens framställda behov av hjälpmedel. I regionen finns också RedahCenter, jag vidarebefordrar de ordinationer som har behov av Dahjms specialresurser. Det handlar ofta om kommunikationshjälpmedel med symboler och dynamiska displayer eller mycket avancerade tekniska lösningar som exempelvis ögonstyrning. När ordinatören vet exakt vilka hjälpmedel som hon vill ordinera expediera jag bara ordinationen och levererar hjälpmedlen. I dessa fall träffar jag alltså inte brukarna. Jag handlägger ofta flera ordinationer av denna typ varje dag.
- Jag arbetar som barnhjälpmedelskonsulent med huvudansvar för kommunikation och kognition. Min uppgift är att hjälpa förskrivarna vid utprovningar och bedömningar i kommunikationsärenden. Jag förskriver endast i undantagsfall och det är i ärenden där det saknas förskrivare, tex barn och ungdomar som remitteras till oss från Barn- och ungdomspsykiatri för utprovning av kognitivt stöd.
- Hjälpmedelskonsulent med ansvar för produktområdet kommunikation alla åldrar.
- Jag ansvarar för barnhjälpmedel och kognitionshjälpmedel för alla åldrar. Jag arbetar som barnhjälpmedelskonsulent vilket innebär att hålla sig

ajour med sortimentet och ansvara för anvisningar och vilka produkter som skall in i sortiment. Jag har även hand om förskrivarutbildningen.

- Jag är hjälpmedelskonsulent, jag har utprovning, sortiment, rådgivning, teknisk service som mina huvudsakliga arbetsuppgifter. Skrivhjälpmedel, samtalshjälpmedel, kognitiva hjälpmedel för utvecklingsstörda, närlarm, epilepsilarm, telefoneringshjälpmedel, omgivningskontroll.
- Hjälpmedelskonsulent med ansvar för barnhjälpmedel samt kommunikation- och kognitionshjälpmedel för alla åldrar.
- Hjälpmedelskonsulent inom kommunikation och kognition. Rådgivande och konsulterande funktion för arbetsterapeuter och logopedier som vill ordinera dessa hjälpmedel. Håller i utprovningar, handlägger ordinationer etc.
- Hjälpmedelskonsulen, data och kommunikation.
- Hjälpmedelskonsulent inom arbetsområdena, skrivhjälpmedel, pratapparater, styrsätt, manöverkontakter, omgivningskontroll, DAISY-spelare.
- Hjälpmedelskonsulent för barn (och även vuxna) inom området kommunikation/kognition. Hjälpa förskrivare att hitta rätt hjälpmedel inom ansvarsområdena. Oftast vid gemensamma utprovningar. På vuxensidan är jag ibland även förskrivare.
- Jag är hjälpmedelskonsulent med inriktning på barn, kommunikation och kognition.
- Hjälpmedelskonsulent med ansvar för kommunikationshjälpmedel inklusive ep-larm, omgivningskontroll, arbetsbord m.m.
- Hjälpmedelskonsulent, med geografiskt ansvar för barnhabilitering i fyra orter. Samtliga hjälpmedel.
- Distrikts arbetsterapeut inom barn- och ungdomshab. Traditionella arbetsterapeuters uppgifter samt ingår i ett team med inriktning mot AKK (Alternativ Kompletterande Kommunikation). Mitt ansvarsområde är datorbaserade hjälpmedel, AKK inklusive hjälpmedel för nedsatt kognition.
- Jag har befattningen Hjälpmedelskonsulent och ansvarar för skrivhjälpmedel/styrsätt på resurscenter.
- Jag är hjälpmedelskonsulent och arbetar med området omgivningskontroll larm, kommunikation och text/bildtelefoni.
- Hjälpmedelskonsulent. Arbetsområde: skrivhjälpmedel, pratapparater, styrsätt, manöverkontakter, omgivningskontroll, DAISY-spelare.

Hjälpmedelsinstitutet (HI) är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning.

Vi arbetar för full delaktighet och jämlikhet genom att medverka till bra hjälpmedel, en effektiv hjälpmedelsverksamhet och ett tillgängligt samhälle.

Hjälpmedelsinstitutets verksamhet omfattar:

- provning och upphandling av hjälpmedel
- forskning och utveckling
- utredningsverksamhet
- utbildning och kompetensutveckling
- insatser inom tillgänglighetsområdet
- internationell verksamhet
- information

Hjälpmedelsinstitutets huvudmän är staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet.



Hjälpmedelsinstitutet

Box 510, 162 15 Vällingby

Tfn 08-620 17 00

Fax 08-739 21 52

Texttn 08-759 66 30

E-post registrator@hi.se

Webbplats www.hi.se

Best nr 05342-pdf